

Norges Bank Finansiell stabilitet
Avdeling for interbankoppgjør

Norges Banks oppgjørssystem

Årsrapport 2011

Innhold

1	Introduksjon	3
2	Oppgjørstjenester for bankene	5
2.1	Innledning	5
2.2	Sentrale aktører og funksjoner for oppgjør i Norges Bank	5
2.3	Driftsmønsteret for Norges Banks oppgjørssystem	6
2.4	Overføringer til NBO	8
2.5	Samarbeidsordninger	8
2.6	Deltakelse i NBO	10
2.7	Priser i NBO	10
2.8	Omsetning og innskudd i NBO	11
2.9	Dager med stor omsetning i NBO	13
2.10	Scandinavian Cash Pool	14
2.11	Continuous Linked Settlement	14
3	Sikkerhet for bankenes lån i Norges Bank	16
3.1	Innledning	16
3.2	Låneordningene	16
3.3	Regelverket for sikkerhetsstillelse	16
3.4	Rutiner for pantsettelse	18
3.5	Bankenes sikkerhetsstillelse	19
3.6	Utnyttelse av låneadgangen til F-lån	20
3.7	Bytteordningen	21
4	Tjenester for staten	22
4.1	Innledning	22
4.2	Statens konti i Norges Bank	22
4.3	Statens konsernkontoordning	23
4.4	Statens gjelds- og likviditetsforvaltning	25
5	Tilgjengelighet for IKT-systemene	26
6	Beredskapsøvelser og tester av reserveløsninger	27

1 Introduksjon

Norges Bank utfører oppgjørstjenester for bankene gjennom Norges Banks oppgjørssystem (NBO). Betalinger mellom bankene og overføringer mellom bankene og Norges Bank gjøres opp med endelig virkning når de posteres på bankenes konti i NBO. Betalingene mellom bankene skjer på bakgrunn av bankenes likviditetsstyring, betalingstjenester for kunder, valutahandel og oppgjør for handel med verdipapirer og derivater. Overføringene mellom Norges Bank og bankene gjelder bruken av likviditetspolitiske tiltak, statlige betalinger, bankenes innskudd og uttak av kontanter og Norges Banks egen drift.

Noen hovedpunkter for 2011:

- Det har ikke vært avbrudd i driften av NBO, og tilgjengeligheten for kjerne-systemene er målt til 100 prosent for hele året. For NBO Online, som gir bankene tilgang til informasjon om sine konti, er tilgjengeligheten målt til 99,96 prosent. Systemet som registrerer bankenes pantsettelse for lån, hadde en registrert tilgjengelighet på 99,91 prosent. Disse avvikene hadde ikke betydning for gjennomføringen av betalingsoppgjørene.
- Gjennomsnittlig omsetning per dag i NBO var 183 milliarder kroner. Dette er noe høyere enn i året før.
- Låneverdien av bankenes pantsettelse av verdipapirer for lån i Norges Bank ble redusert fra 274 milliarder kroner ved begynnelsen av året til 206 milliarder kroner ved utgangen av året.
- Ny versjon av oppgjørssystemet ble tatt i bruk i oktober for å kunne håndtere differensierte rentesatser for bankenes innskudd i henhold til endringer i systemet for likviditetsstyring overfor bankene.
- Det ble tatt i bruk en ny løsning for oppgjør av betalinger for staten som i betydelig grad reduserer risikoen i slike oppgjør.

- Om lag 400 statlige virksomheter hadde ved utgangen av året i alt 1 040 konti i Norges Bank. Gjennomsnittlig omsetning per dag på disse kontiene var 25 milliarder kroner, og gjennomsnittlig innestående på statens foliokonto ved dagens slutt var 155 milliarder kroner.

Denne årsrapporten inneholder informasjon om driften av NBO, bankenes sikkerhetsstillelse for lån og tjenestene med kontohold for staten. Deltakelsen og omsetningen i NBO er nærmere omtalt i kapittel 2 som også inneholder en forklaring av de ulike typene betalingsoppgjør og hvilke forhold som påvirket omsetningen i 2011.

For at en bank skal få gjort opp betalinger i Norges Bank, må banken ha dekning på konto i NBO. Bankene har adgang til å låne i Norges Bank med sikkerhet i pantsatte verdipapirer.

Norges Bank kan yte rentefrie lån gjennom dagen og lån over natten med rente. Lån over natten kan bare gis til banker. Låneordningene bidrar til å effektivisere betalingsoppgjørene og gjennomføre likviditetspolitiske tiltak overfor bankene. Selve overføringen av likviditet mellom Norges Bank og bankene skjer i NBO.

I 2008 og 2009 fikk bankene lån i Norges Bank med lengre løpetid enn normalt. Gjennom 2011 var 22,6 milliarder kroner i slike lån fortsatt utestående frem til forfall 13. februar 2012. Reglene om sikkerhetsstillelse for lån ble strammet inn fra 15. februar 2012 i tråd med forslag som ble sendt på høring høsten 2011.

På oppdrag for Finansdepartementet har Norges Bank også i 2011 forvaltet bytteordningen mellom obligasjoner med fortrinnsrett og statskasseveksler.

Ordningen med sikkerhet for lån, bankenes bruk av låneordningene og oppgavene med bytteordningen er omtalt i kapittel 3.

Norges Bank har oppgaver med kontohold for staten i tilknytning til statens konsernkontoordning og statens gjelds- og likviditetsforvaltning. Et hovedformål er å samle statens likviditet hver dag på statens foliokonto i Norges Bank. Bankene som utfører betalingstjenester for staten, overfører hver dag statens likviditet og saldo på statlige virksomheters konti hos seg til statens konti i Norges Bank. De operative oppgavene med kontoholdet for staten er omtalt i kapittel 4.

Norges Bank er øverste oppgjørsbank i norske kroner og NBO utgjør kjernen i den finansielle infrastrukturen i Norge. Et effektivt og robust oppgjørssystem er viktig for finansiell stabilitet, og bankenes kontohold i Norges Bank er viktig for en effektiv gjennomføring av pengepolitikken. Det legges derfor stor vekt på at NBO-systemene er operasjonelt pålitelige og oppfyller høye krav til tilgjengelighet og sikkerhet. Dette omtales i kapittel 5.

For å forebygge avvik og redusere virkningene av de avvikene som oppstår, har Norges Bank beredskapsløsninger som testes jevnlig både internt og i samarbeid med eksterne parter. Dette omtales i kapittel 6.

Det er et mål for Norges Bank at utforming og driften av oppgjørssystemet skal oppfylle internasjonale anbefalinger¹ og standarder. Denne årsrapporten og de forhold som presenteres her, er en del av

¹ Dette gjelder spesielt følgende to anbefalinger: "Core Principles for Systemically Important Payment Systems" fra Committee on Payment and Settlement Systems (CPSS), Publications No. 43 January 2001, og "Recommendation for Securities Settlement Systems" fra CPSS og Technical Committee of the International Organization of Securities Commissions, Publication No. 46 November 2001. Begge rapportene er utgitt av Den internasjonale oppgjørsbanken – BIS.

dokumentasjonen for å vurdere i hvilken grad dette målet nås.

Det ble i 2011 igangsatt et prosjekt for å oppgradere infrastrukturen for NBO. Ny infrastruktur for kommunikasjonsløsningen (SWIFT) ble tatt i bruk i februar 2012. Ny infrastruktur for selve oppgjørssystemet (RTGS) vil etter planen bli satt i drift senere i 2012.

I 2011 sluttførte Norges Bank en egen-evaluering av oppgjørssystemet på grunnlag av de internasjonale kjerneprinsippene for systemviktige betalings-systemer (se fotnoten). NBO-systemene ble ansett å oppfylle kjerneprinsippene, med forbehold om fortolkningen av ett prinsipp. Det ble samtidig lagt frem forslag til forbedringer av enkelte rutiner, løsninger og informasjonstiltak i tilknytning til flere prinsipper. Det arbeides videre med å følge opp disse forslagene.

Det pågår en revisjon av kjerneprinsippene som ventes avsluttet i 2012. Fremtidige gjennomgåelser av NBO-systemene vil skje i henhold til de reviderte prinsippene.

2 Oppgjørstjenester for bankene

2.1 Innledning

Norges Bank er øverste oppgjørsbank for betalinger mellom bankene. Oppgjør skjer ved postering på bankenes konti i Norges Banks oppgjørssystem (NBO). Avregninger fra Norwegian Interbank Clearing System (NICS), Verdipapirsentralen ASA og Oslo Clearing ASA gjøres også opp i NBO. Se nærmere omtale av disse aktørene i avsnitt 2.2.

For at en betaling skal gjøres opp i NBO, må betalende bank ha dekning på sin konto i form av innskudd. Bankene har adgang til rentefrie lån gjennom dagen på grunnlag av pantsatte verdipapirer. De fleste bankene bruker denne låneadgangen til daglig å øke sine innskudd. Dette bidrar til å effektivisere betalingsoppgjørene i Norges Bank. Se også kapittel 3 om sikkerhet for lån.

Dersom det ikke er dekning for et betalingsoppdrag, blir oppdraget liggende i kø i NBO. Systemet har en funksjon for å løse opp såkalte vranglåssituasjoner. Denne funksjonen innebærer at både utgående og inngående betalinger i kø avregnes mellom bankene. Betalingene blir gjort opp dersom hver bank samlet sett har dekning for sine betalinger. Kjørdningen i NBO gir også bankene mulighet for å omprioritere mellom sine betalinger, slik at et større antall betalinger kan gjøres opp med bruk av tilgjengelig likviditet.

Betalingsoppgjør skjer både i Norges Bank og i private oppgjørsbanker. I 2011 var DNB Bank og SpareBank 1 SMN oppgjørsbanker for de fleste mindre og noen mellomstore banker. I tillegg var Fokus Bank oppgjørsbank for GE Money Bank, og Skandinaviska Enskilda Banken var oppgjørsbank for sin datterbank SEB Privatbanken ASA som er en selvstendig

Oppgjør på flere nivåer

I bankenes felles avtale- og regelverk for avregning og oppgjør klassifiseres bankene i nivå 1 og nivå 2. Banker på nivå 1 gjør opp sine posisjoner i NICS Netto i Norges Banks oppgjørssystem. Banker på nivå 2 gjør opp sine posisjoner i en privat oppgjørsbank.

Betalinger mellom en bank på nivå 1 og en bank på nivå 2 gjøres opp ved at betalingene inngår i posisjonen som den private oppgjørsbanken har i oppgjøret av NICS Netto i Norges Bank. Dette gjelder også betalinger mellom banker som benytter ulike oppgjørsbanker på nivå 2.

Betalinger mellom to banker på nivå 2, eller mellom bank på nivå 1 og bank på nivå 2, kan også gjøres opp enkeltvis i Norges Banks oppgjørssystem.

Oppgjørsbanker med antall deltakere per 31.12.2011.

Norges Bank	21
DNB Bank ASA	103
SpareBank 1 SMN	12
Skandinaviska Enskilda Banken	1
Fokus Bank	1
Sum	138

I tillegg deltar Netfonds Bank AS i verdi-papioppgjøret (VPO) i NBO, men ikke i andre betalingsoppgjør i Norges Bank eller avregningen i NICS.

norsk forretningsbank. Se rammen som omtaler betalingsoppgjør på flere nivåer.

2.2 Sentrale aktører og funksjoner for oppgjør i Norges Bank

Norges Banks oppgjørssystem (NBO) er kjernen i systemene for avregning og oppgjør av betalinger i Norge. Disse interbanksystemene benyttes for at banker skal gjøre opp betalinger seg imellom eller på vegne av sine kunder.

Bankene kan sende betalingsoppdrag til oppgjør i NBO via hovedkanalen SWIFT,

NBO Online eller via bankenes fellessystem NICS.

Norwegian Interbank Clearing System (NICS) avregner betalinger mellom bankene og videresender nettoposisjonene til oppgjørsbank. Enkeltbetalinger over 25 millioner kroner sendes enkeltvis til oppgjør i NBO. Driftstjenestene for NICS leveres av Nets Norge Infrastruktur AS.

SWIFT er et sikret internasjonalt kommunikasjonsnettverk for finansielle meldinger og betalingsoppdrag. Dette er hovedløsningen for bankenes og andre aktørers kommunikasjon med NBO. Se ramme om SWIFT.

NBO Online er en nettbanklignende løsning som bankene kan benytte til å hente informasjon fra sin konto i NBO og til å registrere betalingsoppdrag. Bankene har tilgang til NBO Online via felles løsning for bankene i Nets Norge Infrastruktur, direkte til Norges Banks driftsløsning for NBO eller via SWIFT (SWIFTNet Browse).

Verdipapirsentralen ASA (VPS) fører det sentrale rettighetsregisteret for verdipapirer i Norge og registrerer handler med verdipapirer. VPS kontrollerer at verdipapirene er registrert på selgers eller meglers konto og beregner netto pengeposisjon for handlene for hver deltaker og for hver bank som deltar i pengeoppgjøret (likviditetsbank) i verdipaprioppgjøret (VPO). Pengeposisjonene for bankene inngår i en avregning som sendes til NBO for oppgjør to ganger om dagen. Etter oppgjøret i NBO overføres rettighetene til verdipapirene fra selgers til kjøpers verdipapirkonto i VPS.

Oslo Clearing ASA (OC) beregner bankenes posisjoner i handelen med finansielle derivater og bankenes posisjoner knyttet til bruken av låneordningen for verdipaprioppgjøret i VPS. Oslo Clearing sender hver dag én derivatavregning og én

Society for Worldwide Interbank Financial Telecommunication - SWIFT

SWIFT er et verdensomspennende nettverk for overføring av meldinger med finansiell informasjon, spesielt mellom aktørene i finansmarkedene. Nettverket og de standardene som benyttes kontrolleres av selskapet S.W.I.F.T. SCRL som har hovedkontor i Belgia og betjener mer enn 9700 finansinstitusjoner i 209 land.

SWIFT-meldinger benyttes både til å autorisere betalingsoppdrag og til å sende annen finansiell informasjon.

Norges Bank har inngått flere avtaler med S.W.I.F.T. SCRL om de systemløsningene banken bruker.

Norges Bank er representert i styret for den norske brukergruppen for SWIFT.

avregning for låneordningen for verdipapirer til oppgjør i Norges Bank. Oslo Clearing er også sentral motpart i handelen med aksjer på Oslo Børs. Se ramme på side 7.

Continuous Linked Settlement (CLS) er et internasjonalt system for oppgjør av handler med valuta. Bankene som benytter CLS til oppgjør i norske kroner, foretar innbetalinger til og mottar utbetalinger fra CLS via CLS Banks konto i NBO.

Scandinavian Cash Pool (SCP) er en ordning der banker med konto i Norges Bank, Sveriges riksbank og/eller Danmarks Nationalbank kan benytte innskudd i disse sentralbankene som sikkerhet for lån gjennom dagen i en annen av de tre sentralbankene.

2.3 Driftsmønsteret for Norges Banks oppgjørssystem

Norges Bank fastsetter driftsmønsteret for NBO. Vesentlige endringer forelegges bankene til uttalelse. Endringer kunngjøres ved rundskriv med én måneds varsel. Gjeldende driftsmønster er tilgjengelig fra Norges Banks internettsider.

NBO er åpent for oppgjør alle oppgjørsdager fra kl. 05:30 om morgenen til kl. 16:35 om ettermiddagen. Oppgjørsdager er hver av ukedagene fra og med mandag til og med fredag, med unntak av helligdager, offentlige høytidsdager og julaften. Det er mulig å sende inn betalingsoppdrag også utenom åpningstiden. Slike oppdrag vil bli gjort opp så snart NBO er åpent for oppgjør.

NBO Online, som gir bankene innsyn i egen konto og kan benyttes til å registrere betalingsoppdrag, er normalt tilgjengelig hele døgnet alle dager. Betalingsoppdrag via NBO Online vil bli gjort opp innenfor åpningstiden til NBO.

Når NBO åpner for oppgjør av dagens betalinger, posteres først renter på innskudd og renter på eventuelle døgnlån (D-lån) over natten. Deretter gjøres betalinger opp i den rekkefølge de mottas i NBO.

Avregninger fra NICS

Norges Bank mottar daglig tre avregninger fra NICS for oppgjør i NBO, den første daglige NICS Netto (morgenavregningen) normalt innen kl. 05:45. Den andre daglige avregningen fra NICS (ettermiddagsavregningen) blir normalt mottatt innen kl. 13:45 og dagens tredje og siste avregning (sluttavregningen) mottas normalt innen kl. 15:45. Se omtale av nettooppgjør i avsnitt 2.8.

Dersom en eller flere banker ikke har dekning for sin netto betalingsposisjon i en avregning, vil denne ikke bli gjort opp i NBO. Dette vil føre til forsinkelser i hele betalingssystemet. Det er derfor innført frister for når NICS Netto skal avvises i NBO, slik at NICS kan beregne en ny avregning uten den eller de bankene som mangler dekning. I samråd med NICS er fristene fastsatt til henholdsvis kl. 08:00, kl. 14:30 og kl. 16:00 for de tre daglige avregningene.

Bankene kan sende inn betalingsoppdrag enkeltvis til NBO på to forskjellige måter via NICS. Alle betalinger i NIBE-format² over 25 millioner kroner videresendes enkeltvis til NBO for oppgjør. Betalinger via SWIFT under 25 millioner kroner som er særskilt merket, videresendes også fra NICS til NBO for oppgjør enkeltvis. Se omtale av bruttooppgjør i avsnitt 2.8.

Verdipapiroppgjør

Handler i verdipapirer avregnes i Verdipapirsentralen (VPS) på grunnlag av informasjon fra kontoførere. VPS kontrollerer beholdningen av verdipapirer og beregner netto betalingsposisjon for hver deltaker og for hver bank. Bankenes betalingsposisjoner i verdipapiroppgjøret (VPO) sendes fra VPS til Norges Bank for oppgjør på bankenes underkonti for verdipapiroppgjør i NBO. Hver bank som deltar i VPO, kan hente informasjon fra VPS om sin beregnede betalingsposisjon. Bankene setter normalt av faste beløp til hvert oppgjør på sin underkonto i NBO.

Derivatoppgjør mv.

Futures og opsjoner

Oslo Clearing oversender hver dag en derivatavregning til oppgjør i NBO. I denne avregningen inngår betalinger av premier og marginer knyttet til terminforretninger (futures) og opsjoner.

Låneordningen for verdipapiroppgjøret

For å effektivisere verdipapiroppgjøret, kan en deltaker låne aksjer av en annen deltaker i VPO. Deltakeren som låner aksjen, betaler et beløp til VPS tilsvarende aksjens verdi. Gjennom oppgjøret av låneordningen betaler VPS dette beløpet til utlåner av aksjen.

Sentral motpart

En sentral motpart i handel med finansielle instrumenter trer inn i handelen mellom kjøper og selger. Den sentrale motparten har risikoen for handelen fra den er avtalt til den er gjennomført.

Oppgjør i sentralbankpenger og tilgang til konto med låneadgang bidrar til økt forutsigbarhet for deltakerne og større robusthet i oppgjør av slike handler. Dette styrker den finansielle stabiliteten. Norges Bank har derfor åpnet for at sentrale motparter i handel med finansielle instrumenter kan ha konto og oppgjør i NBO. Sentral motpart med slik konto kan oppta lån gjennom dagen mot godkjent sikkerhet, men det skal ikke være innestående på kontoen over natten.

Verdipapiroppgjør

Banker som deltar i verdipapiroppgjøret (VPO) for egen del eller på vegne av verdipapirforetak, må innen kl. 06:00 (VPO 1) og kl. 12:00 (VPO 2) ha innskudd på sin særskilte underkonto for verdipapiroppgjør i NBO (VPO LOM). Innskuddene på hver konto blir låst på disse tidspunktene på grunnlag av en melding fra VPS til NBO. Informasjon om innskuddene overføres til VPS som benytter disse som pengegrense for hver bank i avregningen for VPO. Innskudd kan derfor ikke disponeres av banken i tidsrommet fra innbetalingsfristen og frem til VPO er gjennomført i NBO. Se ramme på side 7.

Av hensyn til mulige forsinkelser i VPO, er det også fastsatt tidspunkter for når bankene tidligst kan tilbakeføre innestående på sine underkonti. Disse fristene er kl. 06:55 for VPO1 og kl. 12:30 for VPO2. I november 2011 foretok Norges Bank en systemendring slik at innestående på bankenes underkonti for VPO, ved forsinkelser i VPO utover disse fristene, låses automatisk henholdsvis kl. 06:54 og kl. 12:29. Bankene kan dermed ikke tilbakeføre innestående på sine underkonti før VPO er gjennomført.

For å gi forutsigbarhet ved større feil og forsinkelser i VPO, har Norges Bank innført frister i NBO for gjennomføringen av VPO1 kl. 09:45 og VPO2 kl. 14:00. Dersom VPO ikke blir gjort opp innen disse tidspunktene, vil innestående på bankenes underkonti for VPO gjøres disponible for bankene. VPS vil overføre alle handler som inngår i den aktuelle avregningen til neste avregning.

2.4 Overføringer til NBO

Bankene kan sende betalingsoppdrag til oppgjør i Norges Bank via SWIFT eller via den nettbanklignende løsningen NBO Online.

Norges Bank har opprettet en egen lukket brukergruppe (Closed User Group - CUG) for alle banker som bruker SWIFT og som har konto i Norges Bank. Overføringene fra NICS til NBO av både NICS Netto og enkeltbetalinger skjer med bruk av SWIFT. Betalingsoppdragene relatert til CLS sendes direkte til Norges Bank via SWIFT. Det samme gjelder overføringer i NBO av likviditet for bankenes betalingstjenester for staten. Se kapittel 4 om tjenester for staten.

I 2011 brukte i alt 21 banker SWIFT-nettverket for innsending av betalingsoppdrag til NBO via NICS. Fire av disse bankene sendte også betalingsoppdrag via SWIFT direkte til NBO.

NBO Online benyttes som ordinær løsning for innsending av betalingsoppdrag fra banker som ikke bruker SWIFT, og som beredskapsløsning for bankene som bruker SWIFT. Manuelle oppgjørsrutiner basert på betalingsoppdrag med for eksempel telefaks, vil bare kunne benyttes som reserveløsning etter godkjenning av Norges Bank.

Verdipapirsentralen og Oslo Clearing oversender også hver dag avregninger til oppgjør i NBO i SWIFT-format. Oversendelsen inneholder netto betalingsposisjon for hver deltaker.

2.5 Samarbeidsordninger

NBO Brukerforum

Dette forumet ble opprettet i 2009 og er Norges Banks hovedkontakt mot bankene i spørsmål som gjelder drift og utvikling av oppgjørssystemet. Mandatet for forumet er å drøfte praktiske forhold ved oppgjørssystemet, eksisterende funksjonalitet, brukervennlighet, aktuelle endringer i bruken av systemet, innføring av relevante standarder i Norge og aktuelle forhold for videreutvikling.

Bankene har oppnevnt representanter fra ulike deler av banknæringen. I 2011 var det tre møter i brukerforumet. Blant de temaene som ble behandlet, var varsling av situasjoner som har betydning for likviditetssituasjonen, inkludert varsling ved manglende dekning for NICS Netto, innspill fra bankene om ønsker og behov for ny funksjonalitet, status i forberedelser til eventuell deltagelse i Target2-Securities (T2S, se nedenfor), priser i NBO, samt fast informasjon om omsetning, driftsstabilitet, driftshendelser og planlagte endringer i NICS, NBO og hos bankene.

Nordisk forum

Forumet er et samarbeidsorgan mellom nordiske sentralbanker om betalingsoppgjør og sikkerhet for lån. Sentralbankene i Danmark, Island, Norge og Sverige deltar i forumet.

Hensikten med forumet er å utveksle erfaringer om systemer og rutiner i oppgjørssystemene og ordningene med sikkerhet for lån. Dette gjelder blant annet forholdet til brukerne av systemene og spørsmål som omhandler kostnader og priser i oppgjørssystemene. I 2011 har forumet blant annet drøftet spørsmål om deltagelse i Target2-Securities. Se omtale nedenfor og i ramme. Sveriges riksbank og Norges Bank har også benyttet forumet til å drøfte erfaringene med oppgjørssystemet og den felles leverandøren av systemløsningen, herunder tiltak for å forbedre kvaliteten og effektivisere oppfølgingen av leveransene.

Perago rådgivende forum

Systemløsningen for Norges Banks oppgjørssystem er utviklet av det sørafrikanske selskapet Perago. Perago eies av det italienske selskapet SIA S.p.A. som er Norges Banks avtalepart for leveransen av systemløsningen. Perago har etablert et rådgivende forum som støtte i videreutviklingen av systemløsningen som benyttes av flere sentralbanker. Norges

Bank deltar i dette forumet som møtes én gang i året og ellers har kontakt via en egen internettside.

Target2-Securities

Target2-Securities (T2S) er et planlagt nytt oppgjørssystem for verdipapirhandler i euro og enkelte andre valutaer. Se ramme. I 2010 innledet Norges Bank forhandlinger om deltagelse i T2S i samarbeid med sentralbankene i Storbritannia, Danmark, Island, Polen, Sveits og Sverige. Planene for gjennomføringsprosjektet i T2S er blitt endret, slik at planlagt iverksetting nå er i 2015-2016. I løpet av 2011 har sentralbankene i Polen, Storbritannia og Sveits trukket seg fra forhandlingene.

Spørsmålet om norsk deltagelse i T2S ble i 2011 sendt på høring til aktørene i finansmarkedet. En avgjørelse om norsk

Ny felleseuropeisk løsning for oppgjør av verdipapirhandler - Target2-Securities

Target2-Securities (T2S) er et planlagt nytt oppgjørssystem for handel med verdipapirer i Europa. Utviklingen av ny IT-plattform for oppgjørssystemet skjer innenfor et prosjekt som ledes av Den europeiske sentralbanken (ESB). Hensikten med den nye løsningen er å forenkle oppgjør av handler i verdipapirer på tvers av landegrensene i Europa. Handlene skal gjøres opp i sentralbankpenger.

Verdipapirsentraler og sentralbanker fra alle land i Europa er invitert til å delta i T2S med oppgjør av verdipapirer utstedt i euro og andre europeiske valutaer.

Norges Bank har vært i forhandlinger med Eurosystemet om deltakelse i T2S siden juli 2010. For å delta i T2S har Norges Bank tatt forbehold om at aktørene i det norske markedet ønsker norsk deltakelse. Videre forutsetter Norges Bank at minst én verdipapirsentral deltar i T2S med verdipapiroppgjør i norske kroner. For tiden er det bare Verdipapirsentralen (VPS) som har slike oppgjør.

I Norge er det opprettet en nasjonal brukergruppe for T2S under ledelse av Norges Bank og med bred deltagelse fra markedsaktører og VPS. Finanstilsynet deltar som observatør i gruppen.

deltagelse i T2S vil bli tatt når forhandlingene om avtalen er avsluttet.

2.6 Deltakelse i NBO

Alle banker i Norge kan ha konto i Norges Bank. For å ha konto og delta i betalingsoppgjørene må en bank inngå avtale om kontohold, oppgjør og pant. Ved utgangen av 2011 hadde 129 banker konto i Norges Bank. Dette er fem færre enn ved utgangen av 2010.

I løpet av 2011 har to banker avsluttet sitt kontohold i NBO på grunn av fusjon med andre banker. Én deltaker avviklet sin bankvirksomhet, og én bank avsluttet sitt ordinære kontohold i NBO for å erstatte dette med avtale om beredskapskonto. Ved utgangen av 2011 hadde fem banker slik avtale. CLS Bank var fortsatt eneste deltaker i NBO uten etablert forretningssted i Norge. Se omtale av CLS i avsnitt 2.11.

Den internasjonale oppgjørsbanken (BIS) og sentralbankene i Egypt, Mauritius og Slovakia hadde også konto i Norges Bank ved utgangen av 2011.

Ved utgangen av 2011 deltok 21 banker i oppgjøret av NICS Netto i NBO, det samme antallet som ved utgangen av 2010.

I verdipapiroppgjøret (VPO) var det 20 deltagere ved utgangen av 2011, inkludert Oslo Clearing som sentral motpart og Norges Bank. Oslo Clearing og ni banker har avtale om deltagelse i derivatoppgjøret i NBO. Antallet deltakere i disse oppgjørene er uforandret fra 2010.

Oslo Clearings kontohold i handel med finansielle instrumenter gir tilgang til innskudd og lån mot godkjent sikkerhet gjennom dagen, men det skal ikke være innestående på kontoen over natten.

2.7 Priser i NBO

For å fremme effektive og robuste betalingsoppgjør i Norges Bank, blir kostnadene til kontoholds- og oppgjørstjenester dekket gjennom årlige priser i NBO. Det er lagt til grunn at inntektene skal dekke to tredjedeler av de samlede kostnadene for innføring og drift av oppgjørssystemet. En tredjedel av kostnadene dekkes av Norges Bank.

Prisene er tilpasset den kostnadmessige strukturen og kostnadsnivået for oppgjørstjenestene. Prisene er i hovedsak faste og knyttet til bankenes tilgang til ulike funksjoner i oppgjørssystemet. Se ramme. Prisene for 2010 ble videreført i 2011.

I 2011 utgjorde bankenes betaling for oppgjørstjenester og tjenestene med pantsettelse av verdipapirer som sikkerhet for lån i alt 53,3 millioner kroner. Av dette utgjorde betalingene for pantsettelse 4,6 millioner kroner. Bankenes samlede betaling for oppgjørstjenestene var om lag 1,1 millioner kroner lavere i 2011 enn i 2010, noe som hadde sammenheng med en reduksjon i deltagelsen i oppgjørene i NBO.

Kostnadsstruktur og priser i NBO

Alle deltakeres kontohold i NBO er basert på bruk av hovedsystemene for kontohold og realtidsoppgjør, kommunikasjonsløsningene via SWIFT og NBO Online, samt ordningen med sikkerhet for lån i Norges Bank.

Kostnadene for disse systemene er i all hovedsak faste. Unntak fra dette er behandling av søknader om nytt pant, registrering av endringer i pantsettelse og bruk av verdipapirregister i utlandet.

De faste prisene for NBO er delt inn etter hvilke systemer og funksjoner som benyttes. Det er egne faste priser for deltagelse i verdipapiroppgjøret og bruk av verdipapirregister i utlandet. Det er ikke enhetspriser for betalingsoppdrag. Derimot er det variable priser for behandling av søknader om pant og endring av beholdning av pant.

2.8 Omsetning og innskudd i NBO

Den daglige omsetningen i NBO i 2011 var i gjennomsnitt ca. 183 milliarder kroner. Dette er noe høyere enn i 2010 da den daglige omsetningen var ca. 176 milliarder kroner. I 2007 og 2008 var gjennomsnittlig omsetning om lag 225 milliarder kroner og i 2009 om lag 187 milliarder kroner.

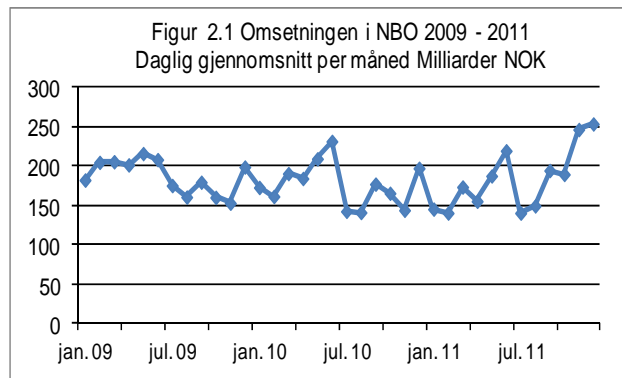
Omsetningen i NBO defineres som summen av alle betalingsoppdrag som gjøres opp i NBO i løpet av et gitt tidsrom. For både bruttooppgjør og nettooppgjør regnes kun den ene siden av en betaling.

I 2011 var det høyest omsetning i desember med 253 milliarder kroner i gjennomsnitt per dag, og lavest omsetning i februar og juli med 140 milliarder kroner i gjennomsnitt per dag. Utviklingen i omsetningen i NBO de tre siste årene er vist i figur 2.1.

Økningen i omsetningen fra 2010 til 2011 var forårsaket av økning i bruttooppgjørene. Se omtale av bruttooppgjør nedenfor.

I tallene for omsetning i NBO inngår blant annet overføringene mellom Norges Bank og bankene som følge av bruken av likviditetspolitiske virkemidler. I 2011 avholdt Norges Bank 20 auksjoner av lån med fast løpetid (F-lån), med aksepterte bud for til sammen 329 milliarder kroner. Videre ble det avholdt 30 auksjoner av innskudd med fast løpetid (F-innskudd), med aksepterte bud for til sammen vel 728 milliarder kroner. Til sammenligning avholdt Norges Bank i 2010 42 F-lånsauksjoner med aksepterte bud for til sammen 1 215 milliarder kroner.

F-innskudd, som ikke er blitt tilbudt bankene siden 2003, ble gjeninnført fra 3. oktober 2011 i forbindelse med endringene i systemet for styring av bankenes reserver. Se ramme.

I det nye systemet for likviditetsstyring får bankene forrentet kun innskudd innenfor en viss kvote til styringsrenten. Likevel har i gjennomsnitt over 20 banker hver dag hatt innskudd til den lavere reserverenten de tre siste månedene i 2011. De samlede reserveinnskuddene har i gjennomsnitt utgjort noe over 1 milliard kroner om dagen. Ved utgangen av 2011 hadde 44 banker innskudd utover kvoten på til sammen 4,9 milliarder kroner.

Endringer i systemet for styring av bankenes reserver

Norges Bank innførte endringer i systemet for styring av bankenes likviditet med virkning fra 3. oktober 2011, jf rundskriv nr. 6/30. juni 2011. I det nye systemet får bankene forrentet kun en viss mengde innskudd – en kvote – til styringsrenten. Innskudd utover kvoten forrentes til en lavere rente, reserverenten. Bankene er delt inn i tre grupper der bankene i hver gruppe har samme kvote, med unntak av oppgjørsbanker som har større kvoter.

Ved oppstarten ble summen av bankenes kvoter, totalkvoten, satt til 45 milliarder kroner. Norges Bank siktet mot å holde reservene i banksystemet i gjennomsnitt på 35 milliarder kroner pluss/minus 5 milliarder kroner. Reserverenten ble satt til én prosent lavere enn foliorenten.

Bankenes samlede innskudd på konto i NBO i 2011 var høyest den 13. juli med ca. 93 milliarder kroner og lavest den 10. mai med ca. 25 milliarder kroner. Ved utgangen av 2011 utgjorde bankenes samlede innskudd i Norges Bank 41,5 milliarder kroner. Figur 2.2 viser bankenes samlede innskudd ved dagens slutt gjennom 2011. Den blå kurven og venstre

akse viser bankenes samlede innestående til foliorenten og den røde kurven med høyre akse viser innestående til reserve-
renten.

Bruttooppgjør

Bruttooppgjør er betalingsoppdrag som gjøres opp enkeltvis i Norges Bank. Disse utgjør i verdi det meste av omsetningen i NBO. I 2011 var gjennomsnittlig verdi av daglige bruttooppgjør i NBO 165 milliarder kroner. Dette er en økning fra 149 milliarder kroner per dag i 2010. Figur 2.3 viser utviklingen i 2011 for bruttooppgjørene i Norges Bank målt som daglig gjennomsnitt per måned.

Alle betalinger over 25 millioner kroner som sendes gjennom NICS, videresendes til oppgjør i Norges Bank enkeltvis. Gjennomsnittlig antall enkeltvis betalinger til NBO var 1 137 per dag i 2011, en reduksjon på 11 betalinger per dag i gjennomsnitt fra 2010.

Nettooppgjør

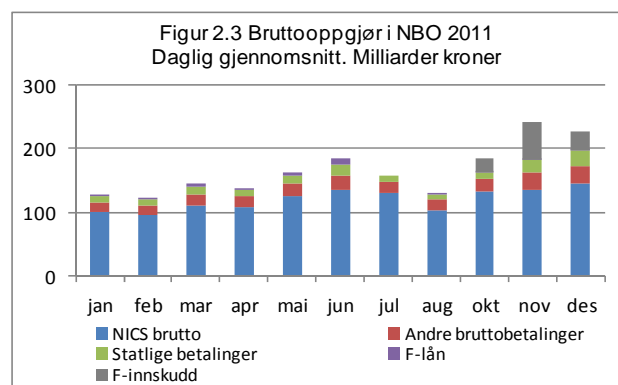
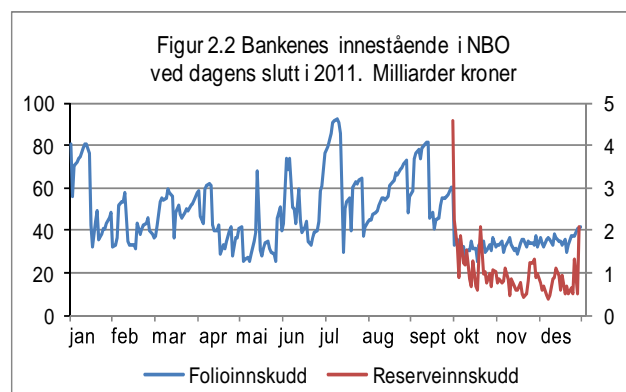
Nettooppgjørene i 2011 viser som i tidligere år sesongmessig høy omsetning i juni og desember, mens omsetningen var lav i sommermånedene juli og august.

I 2011 var daglig gjennomsnitt av alle nettooppgjørene i NBO 22 milliarder kroner, mot 27 milliarder kroner i 2010.

I figur 2.4 vises omsetningen som daglig gjennomsnitt per måned for de tre ulike avregningene som gjøres opp i NBO.

Nettingeffekten

Summen av nettoposisjonene som gjøres opp i NBO er vesentlig lavere enn summen av enkeltbetalingene som inngår i avregningene i NICS, Verdipapirsentralen og Oslo Clearing. Forskjellen mellom summen av betalingene som inngår i en avregning og de netto betalingsposisjonene som gjøres opp, utgjør nettingeffekten i avregningen. Se ramme.

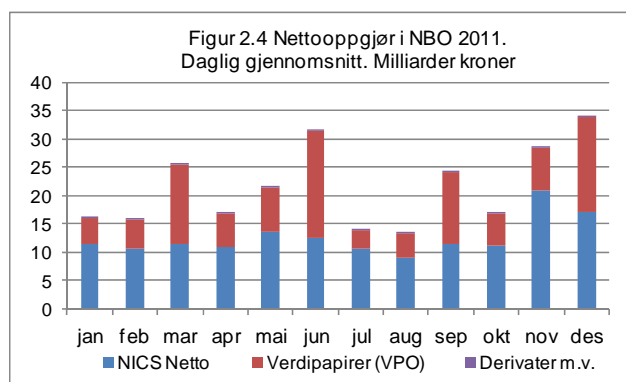

Nettooppgjør og nettingeffekt

Avregningsentraler, som NICS og VPS, summerer opp enkeltbetalinger fra og til hver deltaker for å beregne deltakerens samlede betalingsposisjon mot de øvrige deltakerne. Disse netto betalingsposisjonene gjøres opp i en oppgjørsbank.

Med *nettingeffekt* menes hvor mye lavere summen av de posisjonene i en avregning som gjøres opp i oppgjørsbanken er, sammenlignet med summen av enkeltbetalingene som inngår i avregningen.

Nettooppgjørene i Norges Bank omfatter NICS Netto, verdipapiroppjøret (VPO) fra VPS og derivatoppjøret fra Oslo Clearing.

Nettingeffekten i NICS Netto fremgår av figur 2.5. Figuren viser verdien av alle betalinger som inngår i NICS Netto og verdien av de nettoposisjonene som gjøres opp i Norges Bank som daglig gjennomsnitt per måned. Gjennomsnittlig omsetning per dag for NICS Netto i 2011 var 102 milliarder kroner i NICS, mens det i NBO var en omsetning i oppgjørene av denne avregningen på 12,5 milliarder kroner i gjennomsnitt per dag. Dette gir en nettingeffekt på nesten 88 prosent. I 2010 var total brutto omsetning i NICS Netto 88,9 milliarder kroner i gjennomsnitt per dag, mens omsetningen i NBO var 15,6 milliarder kroner, som ga en nettingeffekt på 82,5 prosent.

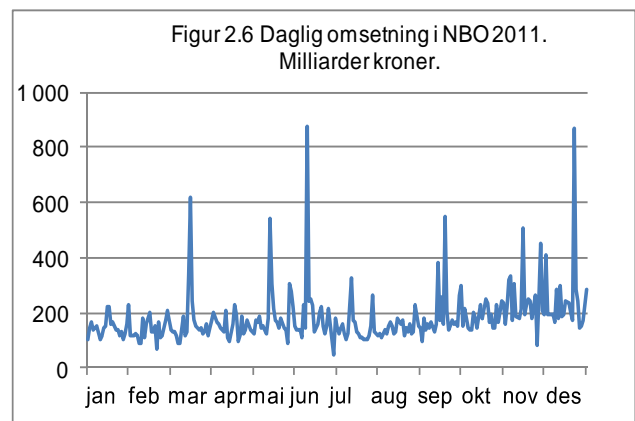
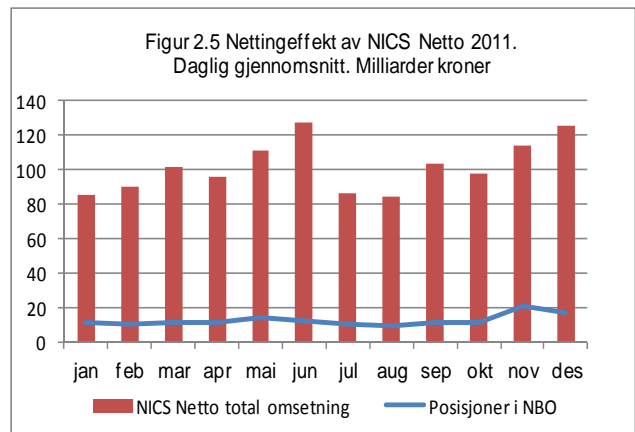
I verdipapiroppjøret var verdien av handler i verdipapirer 60 milliarder kroner i gjennomsnitt per dag i 2011. Dette er en reduksjon fra 72 milliarder kroner per dag i 2010. Handler med Oslo Clearing som sentral motpart er ikke med i disse tallene. Ifølge VPS har reduksjonen i oppgjørsværdi blant annet sammenheng med generell nedgang i kurser på børsen og lavere gjennomsnittsverdi per handel.

I 2011 var omsetningen i NBO av verdipapiroppjøret i gjennomsnitt 8,9 milliarder kroner per dag. Dette gir en nettingeffekt på ca. 85 prosent. I 2010 var omsetningen i Norges Bank for verdipapiroppjøret 10,4 milliarder kroner i gjennomsnitt per dag, og nettingeffekten om lag 86 prosent.

2.9 Dager med stor omsetning i NBO

Den daglige omsetningen i NBO varierer mye, og enkelte dager er omsetningen svært høy. Se figur 2.6.

I 2011, som i de to foregående årene, var det høy omsetning i NBO på dager med forfall og emisjon av statspapirer, de

såkalte IMM-dagene³. Dette skyldes de kvartalsvise forfallene og emisjonene innenfor bytteordningen mellom statskasseveksler og obligasjoner med fortrinnsrett (rullering). Rulleringene skjer med store beløp som inngår i flere oppgjør samme dag. Dette bidrar til ekstra høy omsetning i NBO. Utbetalingene ved forfall av statspapirer skjer gjennom oppjøret av NICS Netto, mens innbetalingene ved emisjoner av nye statspapirer inngår i verdipapiroppjøret (VPO). Videre salg av statspapirer mellom deltagerne i VPO bidrar også til at nettoposisjonene i VPO blir høyere på dager med emisjon av statspapirer.

I 2011 var omsetningen i NBO på IMM-dagene henholdsvis 622 (16. mars), 880 (15. juni), 550 (21. september) og 870 (21. desember) milliarder kroner. Se figur 2.6.

³ IMM: International Money Market. IMM-dager: Tredje onsdag i mars, juni, september og desember. Vanlig brukte forfallsdager i pengemarkedet.

Innbetaling av petroleumsskatter på forfallsdatoene 1. februar, 1. april, 1. juni, 1. august, 1. oktober og 1. desember bidrar til høyere omsetning i NBO. Frem til november ble dette forsterket av at de samme betalingene inngikk i flere oppgjør i NBO; først i oppgjør av innbetalingene fra oljeselskapene til statens konti i bankene, og deretter i oppgjør av overføringene fra bankene til statens konto i Norges Bank. Etter at ny løsning for oppgjør av statlige betalinger gjennom NICS ble tatt i bruk i november, gjøres slike betalinger opp direkte mot statens konto i Norges Bank. Se nærmere omtale i avsnitt 4.3.

Forfallsdager for øvrige skatte- og avgiftsbetalinger utenom petroleumsskatter påvirker også omsetningen i NBO. For eksempel forfaller merverdiavgift til betaling den 10. i månedene februar, april, juni, september og november.

Utbetaling og tilbakebetaling av lån med fast løpetid (F-lån), samt Norges Banks tiltak for å redusere mengden av reserver i banksystemet (F-innskudd), bidrar også til høyere omsetning i NBO.

Den 16. mai var det sammenfall i forfall av et statslån, innbetaling av skatter og avgifter og utbetaling av F-lån. Dette bidro til at omsetningen i NBO denne dagen var ca. 543 milliarder kroner.

2.10 Scandinavian Cash Pool

Gjennom ordningen med Scandinavian Cash Pool (SCP) har bankene mulighet til å benytte innskudd i andre skandinaviske sentralbanker som sikkerhet for lån i Norges Bank. Motsatt kan innskudd i Norges Bank benyttes som sikkerhet for lån i en av de to andre sentralbankene.

Muligheten for å øke låneadgangen i Norges Bank ved bruk av SCP benyttes daglig, i større grad enn ellers i forbindelse med emisjoner av statspapirer. I 2011

tilførte Norges Bank gjennom SCP om lag tre milliarder kroner per dag i NBO til banker som deltar i ordningen. Lånene skal innfris innen kl. 15.00 hver dag.

I likhet med tidligere år ble muligheten for å benytte innskudd i Norges Bank som grunnlag for økt låneadgang i sentralbankene i Sverige og Danmark benyttet i svært liten grad i 2011. Dette skjedde fra én til tre ganger per måned med beløp fra en halv til tre milliarder kroner.

2.11 Continuous Linked Settlement

Formålet med det internasjonale oppgjørssystemet Continuous Linked Settlement (CLS) er å fjerne kredittrisikoen i oppgjør av handler med valuta. Dette oppnås ved at betalingene i hver valuta som inngår i en valutahandel, gjøres opp samtidig og betinget av hverandre. Antallet valutaer som gjøres opp i CLS har økt gradvis siden systemet ble innført i 2003. Fra 2010 til 2011 har det ikke vært noen endring i deltagelsen i CLS slik at det fortsatt var 17 valutaer som deltok, herunder norske kroner. CLS har besluttet å ta med også tyrkiske lira, chilenske pesos og thailandske baht, trolig fra 2013.

Ved utgangen av 2011 var det 63 direkte oppgjørsmedlemmer i CLS, to flere enn året før. Direkte oppgjørsmedlemmer har konto i én eller flere av de 17 sentralbankene. For oppgjør i sentralbanker der oppgjørsmedlemmene ikke selv har konto, benyttes korrespondentbanker. I 2011 var DNB Bank, Nordea Bank Norge, Danske Bank/Fokus Bank og Skandinaviska Enskilda Banken fortsatt direkte oppgjørsmedlemmer og korrespondentbanker i norske kroner.

Andre deltakere gjør opp sine handler gjennom et direkte oppgjørsmedlem. Slike deltakere kalles tredjeparter. Antallet tredjeparter er steget fra 4 154 ved utgangen av 2008 til 14 610 ved utgangen av 2011. De fleste tredjeparter er mellom-

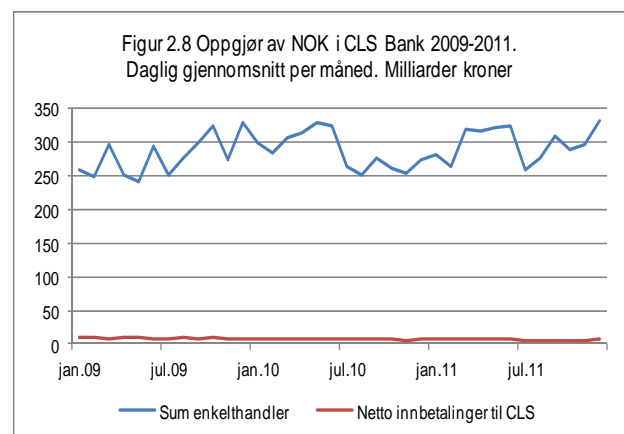
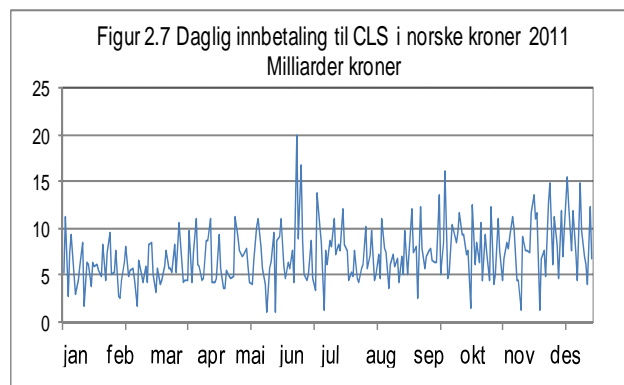
store banker, industriforetak og fond med internasjonal aktivitet.

De daglige innbetalingene til CLS varierer sterkt. Se figur 2.7. I 2011 var gjennomsnittlig daglig innbetaling i norske kroner til CLS Bank 7,1 milliarder kroner. Dette er en økning fra 6,6 milliarder i 2010. Alle innbetalinger og utbetalinger mellom direkte oppgjørsmember og CLS Bank skjer på grunnlag av betalingsoppdrag som sendes direkte til og fra NBO via SWIFT. Daglig gjennomsnittlig brutto omsetning av norske kroner i CLS var vel 298 milliarder kroner i 2011.

Dagene med de laveste innbetalingsbeløpene i CLS faller sammen med offentlige fridager i USA. I slike tilfeller har partene avtalt at oppgjør skal skje på første virkedag etter fridagen. Det er markedspraksis at også oppgjørsdato for valutahandler som ikke involverer amerikanske dollar, forskyves i henhold til de offentlige fridagene i USA.

Netto innbetalinger til CLS i norske kroner utgjorde i 2011 i gjennomsnitt 2,4 prosent av verdien av de underliggende valutahandlene, sammenlignet med 2,3 prosent i 2010 og 2,6 prosent i 2009. Det er dermed betydelig nettingeffekt i oppgjørene i CLS. Utviklingen i netto innbetaling av kroner til CLS Bank er vist i figur 2.8 for de tre siste årene. Figuren viser også utviklingen i verdien av underliggende valutahandler der norske kroner inngår.

Økningen i nettingeffekten de siste årene har i stor grad sammenheng med økt bruk av såkalte inside/outside swapper. Se ramme. I 2011 ble det i gjennomsnitt inngått 15 slike inside/outside swapper per dag, en økning fra 13 per dag i 2010 og 12 per dag i 2009. Bruken av inside/outside swapper i norske kroner har ført til at netto innbetalt beløp i 2011 og 2010 var om lag 62 prosent lavere i gjennomsnitt enn netto innbetaling før swapper. Den tilsvarende reduksjonen i 2009 var 60 prosent.

Mekanismer for å redusere likviditetsbehovet ved oppgjør i CLS

Inn- og utbetalinger i hver valuta motregnes slik at innbetalingene fra hver deltakerbank skjer på nettobasis. Oppgjørsmemberne har innbetalingsforpliktelser lik nettosummen av innbetalingsforpliktelsene for egne valutahandler og for handler som gjøres opp på vegne av tredjeparter.

Prosedyrene for inn- og utbetalinger

En banks tilgodehavende i én valuta kan benyttes som sikkerhet for oppgjør i en annen valuta. Dette gjør at CLS Bank kan begynne å betale ut for oppgjorte handler før den har mottatt alle innbetalingene.

Inside/outside-swap er en ordning hvor bankene kan handle ned sine posisjoner ved å bytte valuta innenfor CLS og bytte tilbake utenfor CLS samme dag. Bankene som deltar i ordningen, opplyser hvor høye kredittgrenser de vil gi de andre deltakerne. På bakgrunn av dette finner CLS hvilke swapper en deltaker inngår, og mot hvilke andre deltakere, for å handle ned sin posisjon til grensen som gjelder for hver valuta.

3 Sikkerhet for bankenes lån i Norges Bank

3.1 Innledning

Banker med konto i Norges Bank kan få tilgang til lån mot å stille pant i form av verdipapirer og fondsandeler som Norges Bank har godkjent. For å ha kontohold og benytte låneordningene, må en bank inngå avtale om kontohold, oppgjør og pant.

3.2 Låneordningene

Norges Bank tilbyr bankene lån med fast løpetid (F-lån) og døgnlån (D-lån). D-lån kan ytes gjennom dagen og over natten. D-lån gjennom dagen bidrar til å effektivisere betalingsoppgjørene ved at bankene kan skaffe seg dekning i Norges Bank for sine forpliktelser i oppgjørene. Slike lån er rentefrie og betales normalt tilbake innen dagens slutt. Hvis dette ikke skjer, konverteres lånet til et rentebærende D-lån. F-lån auksjoneres av Norges Bank for å tilføre likviditet til banksystemet som ledd i gjennomføringen av pengepolitikken. Løpetiden på F-lån varierer og avhenger av likviditetssituasjonen i banksystemet.

Norges Bank krever sikkerhet i form av pant i verdipapirer og fondsandeler for både D-lån og F-lån til bankene. Samme portefølje av pant blir brukt som sikkerhet for alle lån. Se ramme for nærmere omtale av hovedtrekkene i regelverket.

3.3 Regelverket for sikkerhetsstillelse

Regelverket for sikkerhetsstillelse skal både gi Norges Bank lavest mulig risiko ved lån til bankene og legge til rette for at bankene kan ta opp lån i hensiktsmessig omfang. Risikoen begrenses ved at bare verdipapirer og fondsandeler av god kvalitet godtas som pant og ved at låneverdien er lavere enn markedsverdien på papirene (avkorting). Forskjellen

Lån i Norges Bank

Låneordningene i Norges Bank er hjemlet i lov av 24. mai 1985 nr. 28 om Norges Bank og pengevesenet (sentralbankloven). Nærmere regler er fastsatt i forskrift om bankers adgang til lån og innskudd i Norges Bank mv" av 25.2.2009 (låneforskriften) med senere endringer, og i Norges Banks retningslinjer for pantsettelse av verdipapirer og fondsandeler som sikkerhet for lån i Norges Bank som kunngjøres ved rundskriv.

Hovedtrekk i regelverket for lån i Norges Bank

Som pant for lån godtar Norges Bank verdipapirer utstedt av offentlige og private virksomheter i Norge og i utlandet. Norges Bank godtar også pant i form av andeler i verdipapirfond som er registrert i Verdipapirsentralen ASA (VPS). For alle verdipapirer gjelder et krav om at de ikke skal være underordnet annen gjeld eller være knyttet til kredittderivater. Verdipapirene må dessuten ikke være konvertible, knyttet til en indeks eller ha tak på flytende rente. Videre må papirene være registrert i et verdipapirregister etter godkjennelse av Norges Bank og ha tilgjengelige kurser.

Bankkvoten

Frem til ordningen ble avvirket 15. februar 2012 kunne en bank ha inntil 35 prosent av sin samlede sikkerhet i verdipapirer utstedt av banker og andre finansinstitusjoner. I kvoten inngikk verdipapirer utstedt av selskap hvor banker eller andre finansinstitusjoner eier mer enn 1/3, og norske VPS-registrerte obligasjons- og pengemarkedsfond som etter vedtektene kan investere i verdipapirer som omfattes av kvoteordningen.

Utenlandske verdipapirer

For obligasjoner med utenlandske utstedere er det krav om kredittvurdering på minimum A fra Standard & Poor's og Fitch eller A2 fra Moody's. Verdipapirene skal være pålydende USD, EUR, GBP, DKK, SEK, YPN, CHF, NZD eller AUD. Det stilles også krav til hvilke land utsteder er hjemmehørende i.

Avkorting

Verdipapirene blir gitt en avkorting når bankenes låneadgang beregnes. Frem til 15. februar 2012 varierte avkortingssatsene mellom 2 og 31 prosent blant annet avhengig av kredittverdigheten til utstederen. For verdipapirer som er denominert i utenlandsk valuta, var det en tilleggsavkorting på 3 prosent for valutakursrisiko.

mellom markedsverdi og låneverdi etter avkorting er vist i figur 3.1 for de fire siste årene. Den økte differansen i 2009 skyldtes høyere avkortingssatser for verdipapirer som ble godkjent etter de midlertidige reglene fra høsten 2008 til oktober 2009. Bankenes samlede pantsettelse ble i løpet av 2011 redusert med knapt 68 milliarder kroner til 206 milliarder kroner ved årsskiftet.

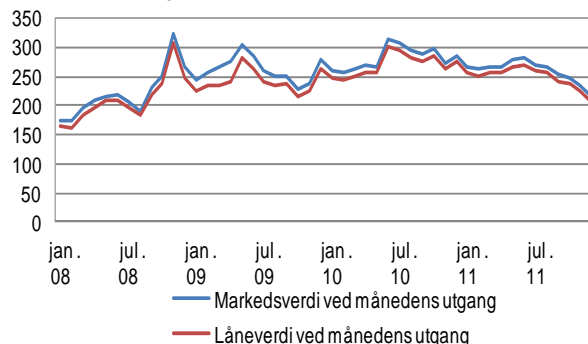
Reversering av midlertidige lettelsjer og innføring av nye retningslinjer

Den 22. oktober 2009 ble de midlertidige endringene som trådte i kraft høsten 2008 reversert med umiddelbar virkning når det gjaldt godkjenning av nye verdipapirer og fondsandeler som pant. For verdipapirer og fondsandeler som allerede var deponert på dette tidspunktet, vil reverseringen gjelde fra 15. februar 2012.

Sammenlignet med verdipapirer godkjent etter ordinært regelverk, kan det være høyere risiko knyttet til enkelte papirer som er godkjent etter det midlertidige regelverket. Når det gjelder norske industriobligasjoner godkjent etter midlertidige regler, ble låneverdien redusert i løpet av 2011 fra 1,8 milliarder kroner til en samlet pantsettelse på vel 1,4 milliarder kroner ved utgangen av året. Obligasjoner med fortrinnsrett kan fortsatt godkjennes uten kredittvurdering dersom de bare har sikkerhet i bolig- eller næringsseidendom som ligger i Norge.

Den 21. oktober 2011 ble det sendt på høring et forslag til endring i regelverket som innebar en økning i avkortingssatsene. Store kurssvingninger de siste årene har vist at dagens avkortingssatser er for lave, og bankene ble i 2010 varslet om at Norges Bank ville øke avkortingssatsene. Med utgangspunkt i pantsettelsen på dette tidspunktet innebar de foreslåtte avkortingssatser at forventet beløpsvektet avkorting øker fra 4 til 9 prosent. Endringen gjelder i hovedsak avkorting for Asset Backed Securities (ABS) og

Figur 3.1 Sikkerhetsstillelse og låneadgang i Norges Bank 2008-2011. Milliarder kroner.

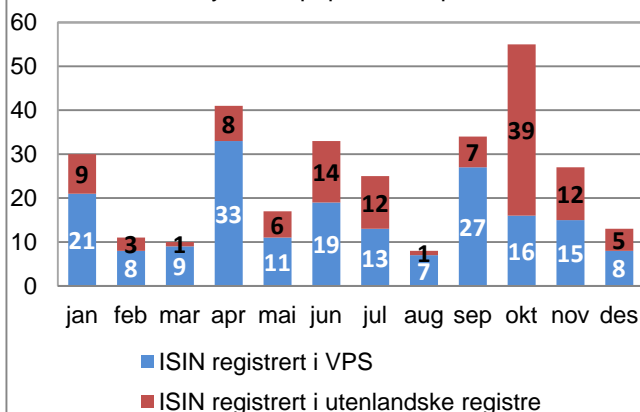
Midlertidig regelverk for sikkerhet for lån

Høsten 2008 iverksatte Norges Bank flere midlertidige lettelsjer i regelverket for sikkerhetsstillelse. Lempingen på kravene som gjaldt for nye pantsettelsener frem til 22. oktober 2009, og som vil gjelde for allerede pantsatte verdipapirer frem til 15. februar 2012, var følgende:

- Kravet om at verdipapirer pålydende norske kroner med private utstedere skal ha et minste utestående volum på 300 millioner kroner, ble opphevet.
- Kravet om notering på børs eller alternativ markedsplass for obligasjoner med private, norske utstedere ble opphevet.
- Kravet om kredittvurdering for obligasjoner utstedt av ikke-finansielle private foretak i Norge og av fortrinnsberettigede obligasjoner, ble opphevet.
- Kravet om at bare andeler i pengemarkedsfond som investerer i verdipapirer som kan godkjennes som pant i Norges Bank, ble opphevet. Kravet gjaldt imidlertid fortsatt for obligasjonsfond.

Alt pant godkjent etter midlertidig regelverk fikk vesentlig høyere avkorting enn pant godkjent etter ordinært regelverk.

Figur 3.2. Antall søknader om godkjenning av nye verdipapirer som pant i 2011

obligasjoner med fortrinnsrett, samt høyere avkorting for valutakursrisiko.

3.4 Rutiner for pantsettelse

For å få godkjent et verdipapir eller en fondsandel (ISIN⁴) som sikkerhet for lån i Norges Bank, må kontohaver fylle ut et søknadsskjema som kan sendes elektronisk til Norges Bank. I 2011 mottok Norges Bank i gjennomsnitt 24 søknader per måned om godkjenning av verdipapirer og fondsandeler som pant. Se figur 3.2. Dette er en liten økning fra gjennomsnittet på 22 søknader per måned i 2010. Totalt ble 290 søknader om godkjennelse av verdipapirer og fondsandeler behandlet i 2011. Av disse ble 25 søknader avslått, mot 27 avslag i 2010.

Norges Banks system for å håndtere bankenes sikkerhet for lån (SIL) er tilrettelagt for realtidspantsettelse med umiddelbar oppdatering av låneadgangen for godkjente pant registrert i VPS. Bankene foretar selv slike deponeringer direkte i VPS. I juni 2011 ble det innført en ny løsning med en statusfil fra Clearstream som innebærer at deponering av godkjente verdipapirer skjer automatisk i SIL. Dette har også medført en forenkling ved nedskrivning av deler av beholdningsverdien i pantsatte verdipapirer i Clearstream. For øvrige verdipapirregistre skjer deponering av godkjente verdipapirer ved at dette blir registrert manuelt i SIL-systemet basert på oppdrag fra bankene.

Bankene har ikke selv adgang til å redusere (frigi) deponerte beholdninger direkte i registrene. Dette er for å sikre at bankene ikke fjerner pant som er belånt. Bankene må derfor sende inn oppdrag til Norges Bank med anmodning om frigivelse uavhengig av hvilket register et verdipapir er pantsatt i.

⁴ ISIN = International Securities Numbering. En unik internasjonal kode som identifiserer den enkelte utstedelse.

Endringer i retningslinjene for sikkerhet for lån i Norges Bank

Forslag til endringer sendt på høring 21. oktober 2011

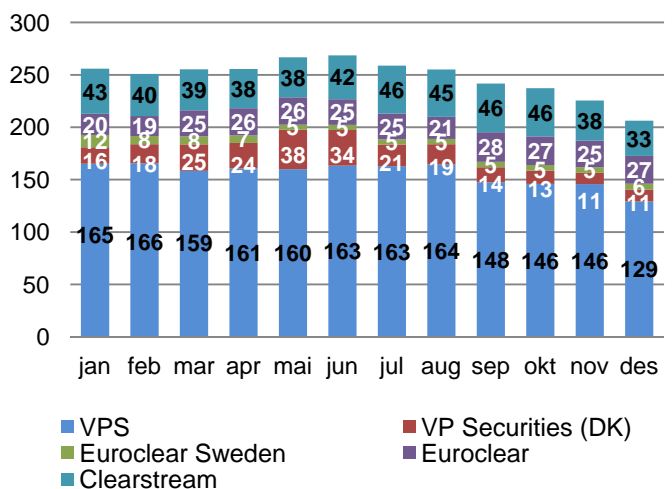
I tillegg til en generell økning av avkortingssettsene, innebærer forslaget følgende viktige endringer:

- Verdipapirer med flytende rente blir avkortet avhengig av løpetid.
- Asset Backed Securities (ABS) avkortes med 15 prosent uavhengig av løpetid.
- Tilleggsavkortingen for verdipapirer denominert i annen valuta enn norske kroner økes fra 3 til 5 prosentenheter.
- Obligasjoner utstedt av kredittforetak som inngår i konsern med låntaker, eller regnes som tilknyttet låntaker etter regnskapsloven, gis en tilleggsavkorting på 5 prosentenheter.
- Tilleggsavkortingen for utenlandske verdipapirer som mangler kursinformasjon fra Norges Banks kursleverandør, økes fra henholdsvis 2, 4 og 6 til 15, 20 og 30 prosentenheter, avhengig av kredittvurdering.

Beslutning om å gjennomføre tiltakene ble tatt i januar 2012 og kunngjort ved rundskriv nr 1/8. februar 2012. Endringene trådte i kraft 15. februar 2012 samtidig med tidligere besluttede endringer om å:

- Reduseres bankkvoten fra 35 til 0 prosent, slik at denne typen pant ikke lenger gir låneadgang.
- Verdipapirer og fondsandeler som ble godkjent under midlertidig regelverk, vil ikke lenger gi låneadgang

Figur 3.3 Pant fordelt på verdipapirregistre ved månedsslutt i 2011. Låneverdi i milliarder NOK.

Ved forfall av et verdipapir pantsatt i VPS, skrives bankens låneadgang ned ved oppstart av NBO dagen før forfallsdato. Beløpet overføres direkte til kontohaver på forfallsdatoen, etter at Norges Bank har kontrollert at det forfalte pantet ikke er belånt. Det oppstod i 2011 ett tilfelle der verdipapir som var benyttet som sikkerhet for lån, var belånt ved forfall. Norges Bank har ilagt den aktuelle banken et gebyr på kr 10 000 for regelbruddet.

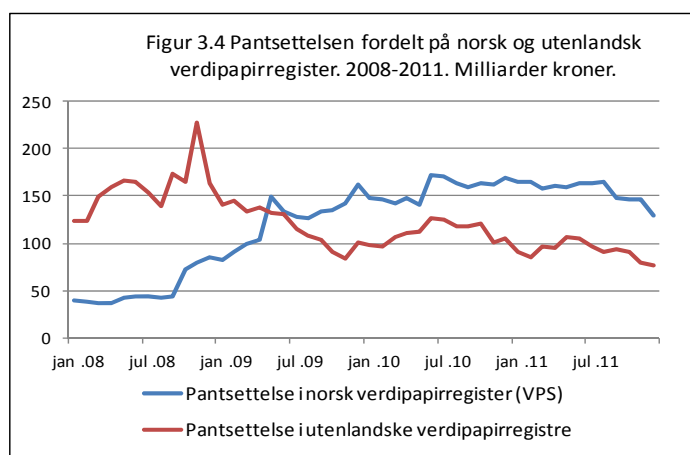
Ved forfall av pantsatte verdipapirer i utenlandske registre, må bankene sende oppdrag til Norges Bank for å få overført pengebeløpet til bankens ordinære konto.

3.5 Bankenes sikkerhetsstillelse

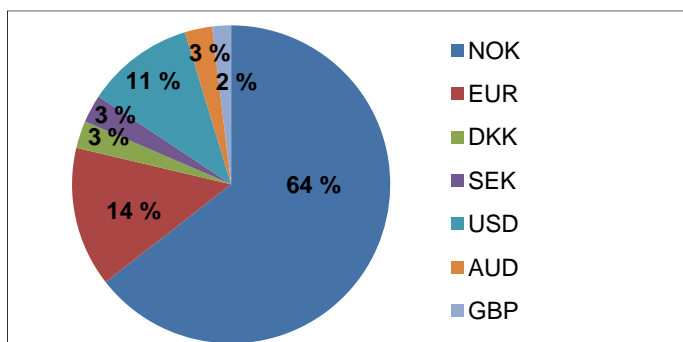
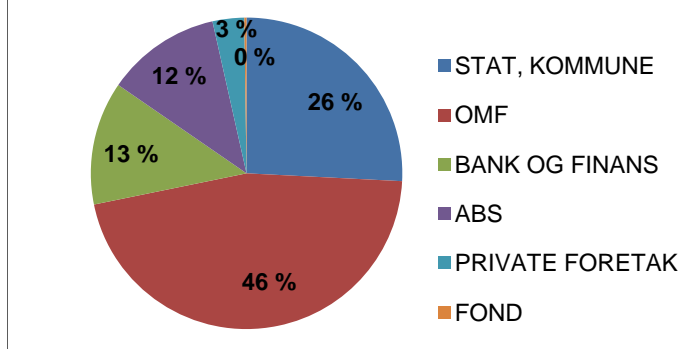
Omfang

Ved utgangen av 2011 var 827 verdipapirer (ISIN) godkjent som sikkerhet for lån i Norges Bank. Verdien av pantsettelsen ble redusert fra 274 til 206 milliarder kroner i løpet av året. Figur 3.3 gir en oversikt over fordelingen av de pantsatte beholdningene per verdipapirregister. Låneverdien for pant registrert i VPS var 129 milliarder kroner ved utgangen av året. Tilsvarende var låneverdien vel 33 milliarder kroner i Clearstream, nesten 27 milliarder i Euroclear, vel 11 milliarder i VP Securities (Danmark) og nesten 6 milliarder i Euroclear Sweden.

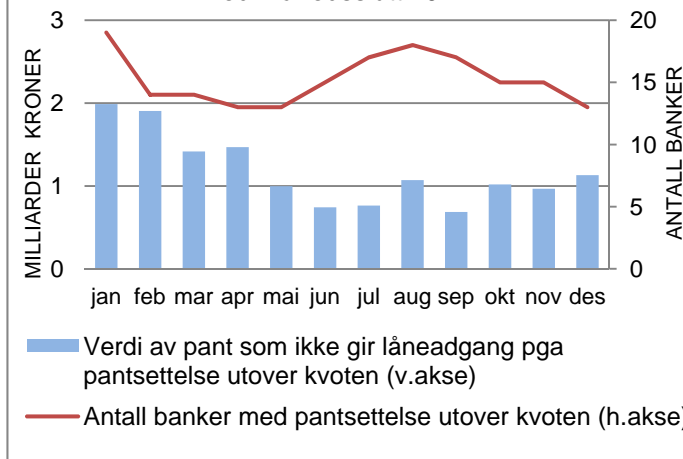
Fordelingen mellom norsk og utenlandsk verdipapirregister har endret seg de siste årene. Se figur 3.4. Både det midlertidige regelverket fra høsten 2008 til høsten 2009 og etableringen av bytteordningen høsten 2008 medførte at langt flere utstedelser registrert i VPS tilfredstilte kravene i regelverket for sikkerhetsstillelse i Norges Bank.

Figur 3.5 Pantsettelsen fordelt på kategorier og valuta. Per 31.12.2011

Figur 3.6 Utvikling i pantsettelsen utover kvoten for bank- og finanspapirer. Ved månedsslutt 2011.

Kategorier og valuta

Verdien av sikkerhetsstillelsen fordelt på ulike kategorier og valutasorter viser at obligasjoner med fortrinnsrett (OMF) utgjør den største andelen av bankenes pantsettelse. Ved utgangen av 2011 utgjorde denne kategorien 46 prosent av den samlede sikkerhetsstillelsen, se figur 3.5. Verdipapirer utstedt av stat og kommune utgjorde 26 prosent av samlet låneverdi.

Også i 2011 har det vært særlig oppmerksomhet om gjeld utstedt av de såkalte PIIGS-landene (Portugal, Irland, Italia, Hellas, Spania). Det var ingen pantsettelse av statspapirer utstedt av disse landene for lån i Norges Bank i 2011.

Ved utgangen av 2011 var andelen verdipapirer (ISIN) utstedt i NOK, EUR og USD henholdsvis 64, 14 og 11 prosent av den samlede sikkerhetsstillelsen. Se figur 3.5.

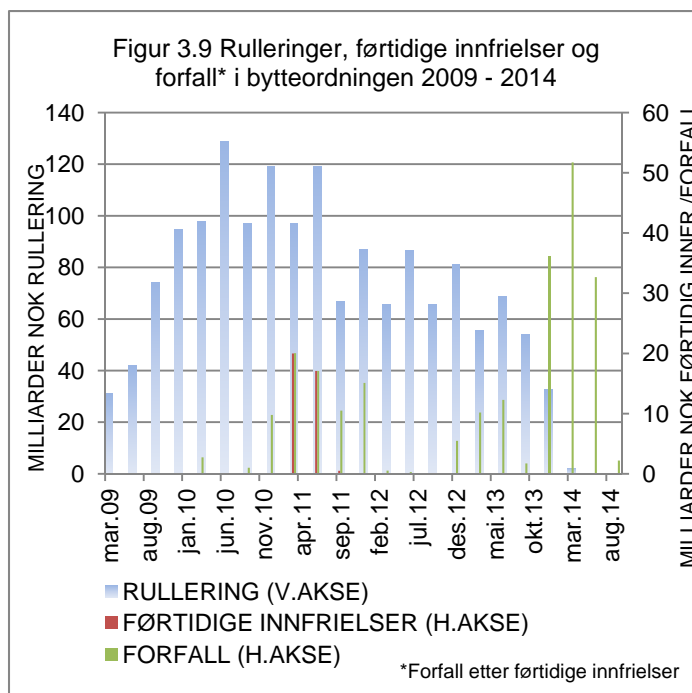
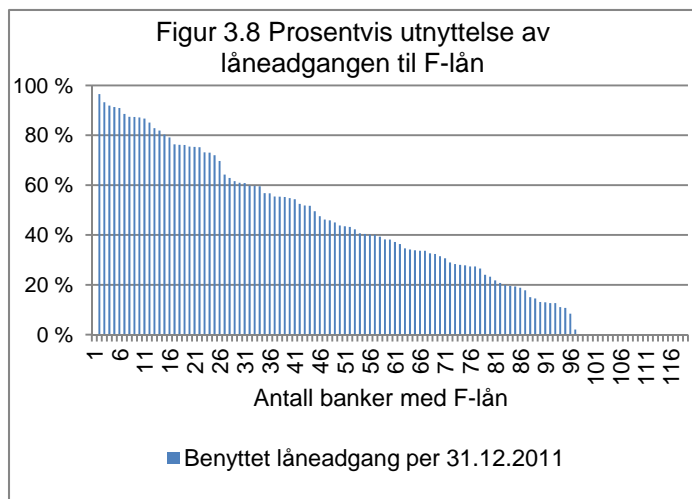
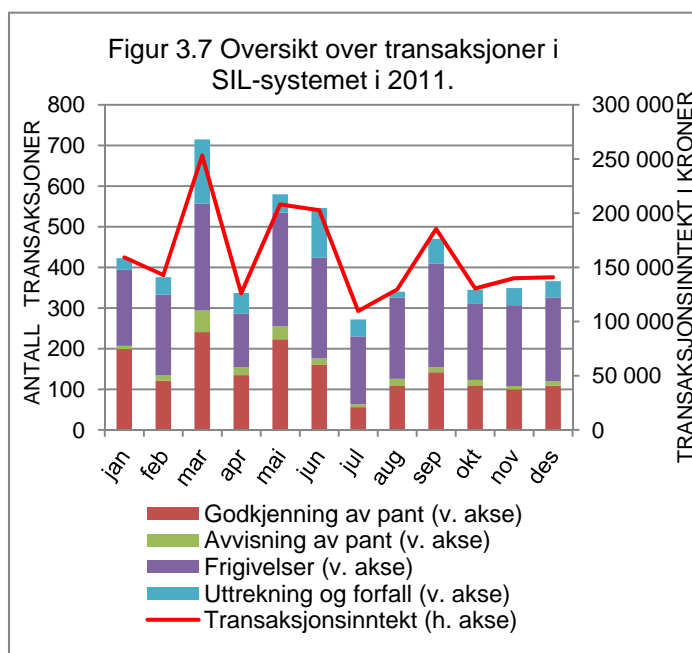
Bankkvoten

I henhold til regelverket kunne en bank frem til 15. februar 2012 ha inntil 35 prosent av sin samlede sikkerhet i form av verdipapirer (ISIN) som omfattes av bankkvoten. Se ramme på side 16. Pantsettelse av verdipapirer utover bankkvoten gir ikke låneadgang. I gjennomsnitt var det 15 banker som fikk en gjennomsnittlig samlet reduksjon i låneadgangen på 1,2 milliarder kroner på grunn av disse reglene. Se figur 3.6.

3.6 Utnyttelse av låneadgangen til F-lån

I forbindelse med den internasjonale finanskrisen i 2008 tilbød Norges Bank F-lån med løpetid på to og tre år⁵. Disse bidro til at det også i 2011 var mange

⁵ F-lån 28.11.2008-29.11.2010 på NOK 12 578 millioner (89 banker) og F-lån 13.2.2009-13.2.2012 på NOK 22 625 millioner (100 banker).

banker som benyttet en høy andel av låneadgangen sin til F-lån. Se figur 3.8. Fem banker benyttet over 90 prosent av låneadgangen til F-lån ved utgangen av 2011, mot to banker ved utgangen av 2010.

3.7 Bytteordningen

Innenfor bytteordningen mellom statskasseveksler og obligasjoner med fortrinnsrett (OMF) var det i 2011 fire rullinger på til sammen 332 milliarder kroner. I forbindelse med rulleringene i mars, juni og september 2011 ble avtaler for i alt 38 milliarder kroner innfridd før ordinært forfall.

Figur 3.9 viser en oversikt over rullinger, førtidige innfrielse og forfall i bytteordningen fra 2009 til 2014.

Det ble ikke bedt om etterfylning av OMF i løpet av året, se egen ramme om bytteordningen.

Bytteordningen

I oktober 2008 vedtok Stortinget å innføre en ordning med bytte av statskasseveksler mot obligasjoner med fortrinnsrett (OMF). Bytteordningen blir administrert av Norges Bank på oppdrag av Finansdepartementet. Se nærmere omtale av ordningen i rundskriv nr. 8/26. mai 2009, samt "Norges Banks oppgjørssystem og tjenester for staten" – årsrapportene 2008, 2009 og 2010.

OMF som er benyttet i ordningen, fikk fastsatt en markedsverdi og ble gitt en avkorting på auksjonstidspunktet. Avkortingene tilsvarer i grove trekk avkortingene som settes på OMF som pantsettes for låneadgang i Norges Bank. Det overvåkes jevnlig om OMF som er benyttet i ordningen, svekker seg i verdi. Fordi byttet mellom OMF og statskasseveksler kan vare i opp til fem år, måtte deltakerne velge mellom et bytte med mulighet for etterfylning av OMF eller at det ble gjort en tilleggsavkorting. Etterfylning kan skje ved at ytterligere OMF overføres til staten eller ved at det betales inn et kontantbeløp. Det har hittil ikke blitt bedt om slik etterfylning.

I februar 2011 kunngjorde Finansdepartementet at det ville sette frem tilbud om førtidig innfrielse av avtaler i bytteordningen. Innfrielsene skjer mot et vederlag tilsvarende nåverdien av statens forventede netto kontantstrøm for den gjenstående delen av opprinnelig løpetid i avtalene. Bankene/kredittforetakene må kjøpe tilbake OMF til samme pris som staten betalte. Det er kun mulig å innløse hele volumet i hver avtale, og det er kun mulig med førtidig innfrielse på tidspunkter hvor avtalene har ordinær rullering, dvs. to ganger i året.

4 Tjenester for staten

4.1 Innledning

Norges Bank yter tjenester for staten innenfor statens konsernkontoordning og statens gjelds- og likviditetsforvaltning. Tjenestene ytes på grunnlag av bestemmelsen om statens bankforretninger i sentralbankloven⁶, og omfanget av tjenestene er regulert i avtaler mellom Norges Bank og Finansdepartementet.

Staten ved Finansdepartementet betaler en godtgjørelse for de tjenester Norges Bank utfører. Godtgjørelsen fastsettes for ett år av gangen og dekker de kostnadene Norges Bank har til å yte tjenestene.

4.2 Statens konti i Norges Bank

Banktjenestene for staten ytes ved hjelp av et eget kontosystem. Statens foliokonto er hovedkontoen som viser statens samlede innskudd hver dag. Ved utgangen av 2011 var i alt 1 040 konti for ca. 400 statlige virksomheter og regnskapsførere knyttet til statens foliokonto. Det var 989 konti i statens konsernkontoordning og 51 konti i statens gjelds- og likviditetsforvaltning. De ulike typene konti er nærmere omtalt i rammen.

I 2011 var det i gjennomsnitt per dag om lag 155 milliarder kroner inntående på statens foliokonto. Staten godskrives rente for sitt innskudd. Rentesatsen fastsettes kvartalsvis på grunnlag av en regneformel der rentesatser i flere valutaer inngår.

Statens konti i Norges Bank (antall)

Statens foliokonto (1) viser statens samlede innskudd i Norges Bank.

Konti i statens konsernkontoordning

Separate inn- og utbetalingskonti (843)

De fleste statlige virksomheter har separate konti for henholdsvis inn- og utbetalinger hos sine bankforbindelser og i Norges Bank i tråd med bruttosystemet i statens økonomiforvaltning. Disse kontiene gjøres opp ved hvert årsskifte.

Felles inn- og utbetalingskonti (55)

Som unntak fra hovedregelen i statens økonomiforvaltning har en del statlige virksomheter en felles konto for både inn- og utbetalinger. Disse betegnes som nettobudsjetterte virksomheter og omfatter bl.a. universiteter og høyskoler.

Konti for statlige fond (91)

Staten har opprettet en rekke fond for å finansiere særskilte formål. Fondskapitalen settes inn på egne konti i Norges Bank og disponeres av statlige myndigheter.

Konti for statens gjelds- og likviditetsforvaltning

Konti for kontolånsinnskudd (11)

En del statlige virksomheter som ikke omfattes av konsernkontoordningen, blant annet Norsk Tipping, er pålagt å ha sin overskuddslikviditet som innskudd i Norges Bank. Disse innskuddene regnes som lån fra de statlige virksomhetene til Finansdepartementet.

Konti for trekkadgang (19)

Noen statlige virksomheter, blant annet helseforetakene, tilføres likviditet ved å trekke på sine konti i Norges Bank.

Konti for rentebytteavtaler (16)

Som del av Finansdepartementets bruk av rentebytteavtaler i forvaltningen av statens gjeld, skal avtaleparter ved større rentedifferanser innbetale sikkerhet på konti i Norges Bank.

Konti for statens gjeldsforvaltning (5)

Disse kontiene benyttes til betalinger i forbindelse med emisjoner, renter og forfall på statslån, samt gjenkjøpsavtaler.

⁶ Sentralbankloven § 17 om statens bankforretninger: "I den utstrekning Kongen bestemmer det, skal banken utføre bankforretninger for staten, statsbanker og offentlige fond og yte tjenester ved opptak av statslån og forvaltning av statsgjeld".

Figur 4.1 viser rentesatsen på statens foliokonto de tre siste årene sammen med rentesatsen på bankenes folioinnskudd i Norges Bank (styringsrenten).

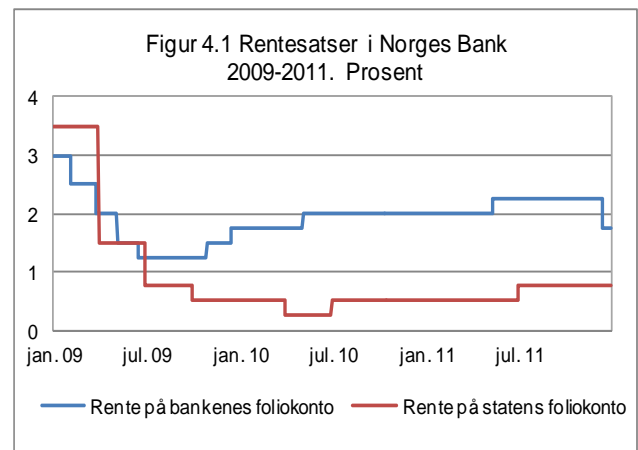
Finansdepartementet fastsetter særskilte interne rentesatser for enkelte statlige konti, bl.a. statlige fond og særskilte innskudd (kontolånsinnskudd). Disse rentebeløpene beregnes automatisk i kontosystemet og posteres etter anvisning fra Finansdepartementet.

4.3 Statens konsernkontoordning

Betalingstjenester for staten innenfor statens konsernkontoordning utføres av forretnings- og sparebanker etter avtale med Direktoratet for økonomistyring - DFØ (tidligere Senter for statlig økonomistyring - SSØ). Slike rammeavtaler inngås etter anbud og gjelder for et begrenset tidsrom. Fra 2010 har staten hatt rammeavtaler med DNB Bank ASA, Nordea Bank Norge ASA og SpareBank 1 Alliansen. Norges Bank har avtale med disse tre aktørene om daglige overføringer av likviditet og saldoinformasjon som følge av betalingstjenestene for staten. Avtalen med SpareBank 1 Alliansen omfatter fire banker; SpareBank 1 SMN, SpareBank 1 SR-bank, SpareBank 1 Nord-Norge og Sparebanken Hedmark.

Hver statlige virksomhet velger selv en eller flere bankforbindelser blant disse seks bankene.

Omsetningen på statens konti i Norges Bank i 2011 var i gjennomsnitt 25 milliarder kroner per dag. Laveste omsetning var 25. oktober med 2,8 milliarder kroner, mens det på dager med rullering innenfor bytteordningen var en omsetning på mellom 200 milliarder kroner og 525 milliarder kroner. Ved forfall av skattetrekk og arbeidsgiveravgift var omsetningen mellom 50 og 90 milliarder kroner. Se også avsnitt 2.9 med

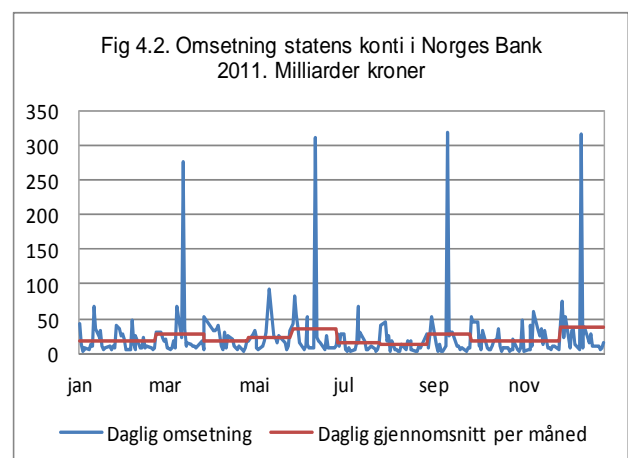
Statens konsernkontoordning

Konsernkontoordningen er en del av statens økonomiforvaltning.

Statlige betalinger skjer ved hjelp av statlige virksomheters arbeidskonti hos spare- og forretningsbanker, såkalte kontoførere. Disse betalingstjenestene ytes etter avtaler som inngås på grunnlag av offentlig anbud.

Overføring av likviditet og saldi på statlige konti mellom kontoførende banker og Norges Bank skjer i hovedsak ved hjelp av automatiserte rutiner. Ved netto innbetalinger til staten overføres likviditet fra bankene til Norges Bank. Ved netto utbetalinger fra staten overføres likviditet fra statens konti i Norges Bank til bankene.

Norges Bank holder oversikt over statens likviditet ved hjelp av et eget kontosystem der alle statlige virksomheter har én eller flere konti. Statens samlede likviditet fremkommer hver dag på statens foliokonto.

omtale av dager med stor omsetning i NBO.

Figur 4.2 viser summen av alle saldi som hver dag ble overført mellom statlige virksomheters konti hos de seks bankene og statens konti i Norges Bank. I tillegg vises omsetningen som daglig gjennomsnitt per måned. I omsetningstallene inngår også nettoposisjonene for endringer i statens gjeld i verdipapiroppgjøret (VPO).

Størstedelen av statlige betalinger inngår i avregningene i NICS. På grunnlag av alle betalinger som registreres på statens arbeidskonti i bankene etter oppgjøret av NICS Netto, har hver bank beregnet nettobeløpet som tre ganger daglig er overført mellom bankens konto og staten i Norges Banks oppgjørssystem (NBO). Forskjellen i tid mellom oppgjøret av NICS Netto og de etterfølgende overføringene av nettobeløpene mellom bankene og staten i NBO, har gitt opphav til blant annet likviditetsrisiko for bankene, kredittrisiko for staten og risiko for forstyrrelser i betalingsystemet.

I samarbeid med bankene og NICS Operatørkontor, og i samråd med Finansdepartementet og Direktoratet for økonomistyring, ble det i november 2011 innført en ny løsning for oppgjør av statlige betalinger gjennom NICS. Løsningen går ut på at NICS Netto inneholder en egen posisjon for hver banks statlige betalinger, og at disse posisjonene gjøres opp direkte mot en konto for statlige betalinger i NBO.

DNB Bank tok i bruk den nye løsningen 4. november 2011 og de fire aktuelle bankene i SpareBank 1 Alliansen 25. november 2011. Likviditetsrisikoen for bankene, kredittrisiko for staten og risikoen for forstyrrelser i betalingsystemet er dermed betydelig redusert for disse betalingene. Nordea Bank vil etter planen ta løsningen i bruk i i løpet av første halvår 2012.

Kontolån til staten

Ordinære kontolån

Ordningen med kontolånsinnskudd fra statlige virksomheter til staten forvaltes av Norges Bank på vegne av Finansdepartementet. Rentene på kontolånene fastsettes av Finansdepartementet. Rentebeløpet beregnes av Norges Bank og betales av Finansdepartementet.

Opptrekkskonti for statlige utlån

Opptrekkskonti for statlige utlån opprettes på anmodning fra Finansdepartementet. Slike konti kan benyttes i utlånsordninger for statlige foretak mv., der låntakeren skal gis fleksibilitet til å trekke på en låneramme etter behov.

Ansvarlig fagdepartement overfører den bevilgede lånerammen til den aktuelle kontolånskontoen som låntaker disponerer i tråd med fullmakt fra ansvarlig fagdepartement. Låntaker mottar ikke renter av innestående på kontolånskontoen, men betaler rente av det beløpet som til enhver tid er trukket ut. Rentebeløpet beregnes av Norges Bank etter en rentesats som fastsettes av Finansdepartementet, og belastes ansvarlig fagdepartement.

Rentebytteavtale

En rentebytteavtale (renteswap) er en avtale mellom to parter om å bytte renteeksponering. Dersom staten har lagt ut et lån med fast rente, men ønsker flytende rente, kan den inngå avtale med en annen låntaker som har motsatt interesse. Avtalen kan da gå ut på at staten mottar fastrentebetalinger fra avtaleparten og selv betaler flytende rente til denne. Den flytende renten kan for eksempel være seks måneders pengemarkedsrente fratrukket en fast margin. Statens renteeksponering vil således bli endret fra fast til flytende rente i den aktuelle avtaleperioden.

Dersom markedsværdien av inngåtte avtaler utvikler seg i statens favør, påføres staten en motpartsrisiko. Denne risikoen reduseres ved at staten krever at motparter stiller sikkerhet for statens tilgodehavende i form av innskudd i Norges Bank.

4.4 Statens gjelds- og likviditetsforvaltning

Omfanget av oppgaven

I tilknytning til kontoholdet for staten utfører Norges Bank visse betalingsoppdrag innenfor statens gjelds- og likviditetsforvaltning. Dette gjelder betalinger innenfor kontolånsordningen og for rentebytteavtaler.

Kontolånsordningen

Kontolån – innskudd

Statsinstitusjoner og andre statlige foretak kan etter avtale plassere ledige midler som innskudd (kontolån) i statskassen. For de fleste av disse innskuddene betaler staten renter.

Kontolån – utlån

De regionale helseforetakene får årlig en rammebevilgning fra Helse- og omsorgsdepartementet som de kan trekke på. Disse bevilgningene blir plassert som rentefrie kontolån til staten. For trekkene betaler departementet renter til Finansdepartementet.

Stortinget vedtok i statsbudsjettet for 2009 at de regionale helseforetakenes driftskreditter i private banker skulle omgjøres til driftskreditter i staten, og at framtidige endringer i driftskreditrammen inntekts- eller utgiftsføres i statsbudsjettet. De regionale helseforetakene har siden ikke hatt adgang til å ta opp driftskreditter i private banker.

Rentesats for innskudd og utlån under kontolånsordningen fastsettes av Finansdepartementet. Norges Bank beregner rentebeløpene og foretar bokføring på de aktuelle kontiene.

Rentebytteavtaler

Som ledd i forvaltningen av statens gjeld inngår Finansdepartementet rentebytteavtaler. Se ramme. Avtalepartenes innbetaling av sikkerhet i henhold til slike

avtaler skjer i form av innskudd på særskilt konto i Norges Bank. Finansdepartementet betaler renter for disse innskuddene. Norges Bank beregner rentene og utbetaler rentebeløpene til motpartene én gang i måneden. Ved utgangen av 2011 var det opprettet 16 slike konti. I løpet av året var det betalinger på ti av disse kontiene.

Bytteordningen

Utbetalingene fra staten ved forfall, avdrag og rentebetaling for statspapirer, foretas av DNB Bank på oppdrag for Finansdepartementet. Innenfor bytteordningen er det forfall av statskasseveksler i mars, juni, september og desember. I 2011 ble det utbetalt beløp i størrelsesordenen 80-120 milliarder kroner ved hvert av disse forfallene. Staten ved Finansdepartementet forskutterte DNB Bank for disse utbetalingene ved de tre første forfallene. Etter at ny oppgjørsløsning for statlige betalinger ble tatt i bruk i november, er det ikke lenger behov for forskutteringen. Ved rulleringen den 21. desember ble utbetalingene gjort opp direkte på konto for statlige betalinger i NBO.

Statens finansfond

Det har ikke vært utbetalinger fra Statens finansfonds konto i 2011. Syv banker har innløst fondsobligasjoner for til sammen 900 millioner kroner.

Statens obligasjonsfond

Statens obligasjonsfond forvaltes av Folketrygdfondet. Utbetalinger skjer fra fondets konto i Norges Bank.

5 Tilgjengelighet for IKT-systemene

Driften av Norges Banks oppgjørssystem (NBO), systemet for sikkerhet for lån (SIL) og kontosystemet for staten er basert på IKT-systemer med drifts- og kommunikasjonsløsninger som involverer flere aktører.

Driften av IKT-systemene for NBO og SIL er utkontraktert til EDB ErgoGroup ASA, som i april 2012 skiftet navn til EVRY ASA. Kravene til denne driften er regulert i en avtale som blant annet inneholder en egen tjenesteleveranseavtale. Avtalen er en del av hovedavtalen mellom Norges Bank og EVRY om IKT-drift.

Det er også andre eksterne leverandører av tjenester og systemer for NBO, blant annet leverandør av oppgjørssystemet; SIA S.p.A., leverandør av transaksjons- og kommunikasjonsløsningen; S.W.I.F.T. SCRL, og EVRY ASA som også leverer tjenester med forvaltning og videreutvikling av systemet for sikkerhet for lån.

Driften av NBO overvåkes løpende og det iverksettes raskt tiltak for å løse eventuelle driftsproblemer. I 2011 ble det ikke registrert avbrudd i kjernesystemene for betalingsoppgjør i NBO.

For NBO Online, som gir bankene tilgang til kontoinformasjon og adgang til å registrere betalingsoppdrag, ble det registrert to avvikstilfeller.

I systemet for sikkerhet for bankenes lån i Norges Bank var det tre mindre avvik i 2011.

Driftsleveransene for IKT-systemene oppfylte de kravene til tilgjengelighet som er avtalt med leverandørene, dvs. 99,90 prosent tilgjengelighet for kjernesystemene i NBO og for NBO Online, og 99,0 prosent tilgjengelighet for systemet for sikkerhet for lån.

Avbrudd og avvik hos andre enn Norges Bank kan også ha konsekvenser for gjennomføringen av oppgjørene i NBO. Noen slike avvik førte i 2011 til enkelte forsinkelser i gjennomføringen av oppgjør i henhold til driftsmønsteret for NBO.

Norges Banks oppgaver med kontohold for staten utføres ved hjelp av et eget kontosystem. IKT-løsningen for dette systemet leveres av EVRY ASA. Oppgavene med kontoholdet skjer i samarbeid med bankene som utfører kontoholds- og betalings-tjenester for staten på grunnlag av rammeavtale med staten ved Direktoratet for økonomistyring. I 2011 var dette DNB Bank ASA, Nordea Bank Norge ASA og SpareBank 1 Alliansen. For de oppgavene Norges Bank utfører med kontoholdet for staten, oppsto det i 2011 enkelte mindre avbrudd og avvik. Disse tilfellene førte imidlertid ikke til vesentlige problemer med å utføre oppgavene.

6 Beredskapsøvelser og tester av reserveløsninger

Et robust, effektivt og velfungerende oppgjørssystem for betalinger mellom bankene er viktig for tilliten til betalings-systemet og den finansielle stabiliteten i Norge. Det er derfor etablert beredskaps-løsninger for sentrale driftsfunksjoner i tilknytning til Norges Banks oppgjørssystem (NBO) og for datakommunikasjonen med andre sentrale aktører.

I 2011 har Norges Bank gjennomført øvelser av beredskapsløsninger for viktige funksjoner knyttet til driften av oppgjørssystemet, systemet for sikkerhet for bankenes lån og kontoholdet for staten.

Øvelsene og testene av reserveløsninger skjer både internt i Norges Bank og i samarbeid med eksterne aktører, blant annet leverandører av drifts- og system-løsninger. Nedenfor er det en kort omtale av de viktigste testene og øvelsene.

Reserveløsninger for NBO mv.

Norges Bank avholdt i 2011 en fullstendig øvelse av reservestedsdrift for kjerne-systemene i NBO og systemet for sikkerhet for lån.

Reserveløsninger for SWIFT

De største og mest sentrale brukerne av SWIFT-nettverket forutsettes å være kontinuerlig tilgjengelig for å behandle SWIFT-meldinger. SWIFT avholder derfor hvert år en øvelse i å ta i bruk reservesteds-løsningen for SWIFT og en øvelse der et SWIFT operasjonssenter tar over drifts-oppgavene for et annet. I 2011 deltok Norges Bank i øvelse av begge typer.

Reserveløsninger for CLS

Norges Bank deltar hvert år i flere øvelser i bruk av reserveløsninger for transaksjons-behandling og prosedyrer ved avvik og avbrudd i normale driftsrutiner for

valutaoppgjørssystemet CLS (Continuous Linked Settlement). Øvelsene gjennomføres av CLS Services i samarbeid med én eller flere av bankene som deltar i dette oppgjørssystemet. I 2011 deltok Norges Bank i seks slike øvelser. Fire øvelser gjaldt bruk av reserveløsning ved avbrudd i kommunikasjonen mellom CLS og Norges Bank. To øvelser gjaldt bruk av reserveløsningen for bankenes betalinger til CLS.

I tillegg til disse øvelsene avholdes det telefonkonferanser for beredskapsformål mellom CLS Bank og sentralbankene. Det avholdes minst én konferanse hvert kvartal. I 2011 deltok Norges Bank i seks slike telefonkonferanser.

Reserveløsninger for kontoholdet for staten

Norges Bank gjennomfører jevnlige øvelser av beredskapsløsninger for oppgavene med kontoholdet for staten. Øvelsene gjennomføres i samarbeid med bankene som utfører kontoholds- og betalingstjenester for staten og leverandørene av IKT driftstjenester for disse oppgavene.

I 2011 er det gjennomført en øvelse av reservedriftsløsningen for kontoholdet for staten i Norges Bank, reserveløsninger for overføring av data fra bankene til Norges Bank og varslingsrutiner i den forbindelse.